

Suvremeni razvoj ruralnog turizma u općinama Gornjeg Međimurja

Bogdanić, Marin

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:518456>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Marin Bogdanić

Suvremeni razvoj ruralnog turizma u općinama Gornjeg Međimurja

Prvostupnički rad

Mentor: doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Suvremeni razvoj ruralnog turizma u općinama Gornjeg Međimurja

Marin Bogdanić

Izvadak: Turizam se, u recentnom razdoblju, promaknuo u jednu od vodećih ekonomskih aktivnosti na određenim prostorima. Republika Hrvatska jedna je od rijetkih država u Europi koja gotovo petinu BDP-a ostvaruje u turizmu. Kako se taj turizam gotovo dominantno svodi na 'sun and sea' oblik, pitanje je može li on i koliko dugo ostati konkurentan na svjetskom tržištu? Međimurska županija, lokalne turističke zajednice kao i pojedini predstavnici lokalnih samouprava prepoznali su potencijal turističkog razvoja svog prostora te shodno tome podigli stupanj razvoja cijele županije. Posebni će naglasak u ovom radu biti stavljen na pitoreskno ruralno područje Gornjeg Međimurja, odnosno njemu pripadajućih općina Sveti Juraj na Bregu, Sveti Martin na Muri, Štrigova, Selnica te Gornji Mihaljevec, a kako bi se dobio sveobuhvatan uvid u potrebne poteze koji su bili povučeni od strane lokalnih vlasti kao i potencijalne probleme provedeni su intervjui s načelnicima pojedinih općina te određenim pružateljima turističkih usluga na promatranom području. Području koje ne nudi klasične, globalizirane oblike turizma, već pomno ciljani turizam koji ima tendenciju rasta te privlači mnoge domaće i strane turiste. Te se općine međusobno razlikuju po stupnju turističkog razvoja što se očituje u različitom broju smještajnih kapaciteta, a shodno tome i različitom broju turističkih dolazaka i noćenja. No, navedene općine karakterizira i zajedničko odstupanje od ostatka ruralnog Međimurja prema stupnju turističkog razvoja.

29 stranica, 10 grafičkih priloga, 4 tablica, 21 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Gornje Međimurje, turizam, ruralni turizam, ruralni prostor

Voditelj: doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Tema prihvaćena: 16. 1. 2020.

Datum obrane: 24. 9. 2020.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Contemporary development of rural tourism in Upper Međimurje municipalities

Marin Bogdanić

Abstract: Tourism has recently been assessed as one of the leading economic activities in certain areas. The Republic of Croatia is one of the few countries in Europe that is deriving almost one-fifth of its GDP from tourism. As this tourism is almost predominantly reduced to the form of "sun and sea", the question is whether it can remain competitive on the world market for a long time? Međimurje County, local tourist boards as well as individual representatives of local governments have recognized the potential for tourism development in their area, and thus raised the level of development of the entire county. Special emphasis in this paper will be placed on the picturesque rural area of Upper Međimurje, i.e. its municipalities Sveti Juraj na Bregu, Sveti Martin na Muri, Štrigova, Selnica and Gornji Mihaljevec. In order to gain a comprehensive insight into the actions that were taken by local authorities as well as potential problems, interviews were conducted with the mayors of individual municipalities and certain providers of tourist services in the observed area. An area that does not offer classic, globalized forms of tourism, but carefully targeted tourism that has a tendency to grow and attracts many domestic and foreign tourists. These municipalities differ in the degree of tourist development, which is reflected in the varied number of accommodation capacities, and consequently the number of tourist arrivals and overnight stays. However, these municipalities are also characterized by a common deviation from the rest of rural Međimurje according to the level of tourism development.

29 pages, 10 figures, 4 tables, 21 references; original in Croatian

Keywords: Upper Međimurje, tourism, rural tourism, rural area

Supervisor: Petra Radeljak Kaufmann, PhD, Assistant Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 16/01/2020

Undergraduate Thesis defense: 24/09/2020

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

Sadržaj

1. UVOD	1
2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA.....	2
3. METODOLOGIJA RADA I PROSTORNI OBUHVAT ISTRAŽIVANJA.....	2
4. GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GORNJEG MEĐIMURJA	3
4.1. Smještaj i položaj.....	3
4.2. Demogeografska obilježja	4
4.3. Socioekonomske odlike	7
5. RAZVOJ RURALNOG TURIZMA U GORNJEM MEĐIMURJU	9
5.1. Turistička atrakcijska osnova	9
5.2. Pregled dosadašnjeg razvoja.....	13
5.3. Obilježja recentnog razvoja ruralnog turizma	14
6. ANALIZA PROVEDENOG TERENSKOG ISTRAŽIVANJA	20
6.1. Uloga lokalne uprave i samouprave u turističkoj valorizaciji	20
6.2. Uloga pružatelja usluga u turističkoj valorizaciji	23
7. PROJEKCIJE I PRIJEDLOZI ZA BUDUĆNOST.....	24
8. ZAKLJUČAK	25
LITERATURA.....	26
IZVORI	27
PRILOG	IV

1. UVOD

Ruralni se turizam u recentnom razdoblju promaknuo u vrlo važnu kariku razvoja i održivosti ruralnog prostora. Turistička valorizacija različitih gospodarskih aktivnosti u sklopu seljačkih gospodarstava, OPG-ova i drugih dionika ruralnog prostora u uzlaznom je trendu u Republici Hrvatskoj, iako se na početku stoljeća, prema mišljenju Lukića (2002), ona još uvijek nalazila u pionirskoj fazi. Razlog tome jest pretežita usmjerenost hrvatskog turizma na njegovu „sun and sea“ granu, usmjerenu na maritimna područja, koja već desetljećima ostvaruje najveće prihode u turizmu države.

Općenito, ruralnim turizmom možemo nazvati sve oblike turizma koji se odvijaju na ruralnom, odnosno ne-urbanom području (Irshad, 2010). Pritom ga ne valja miješati s podređenim pojmovima kao što su seoski turizam, agroturizam itd. Ruralni turizam, kao jedan od selektivnih oblika turizma, objedinjuje sve vrste turističkih aktivnosti na ruralnom prostoru, a koje uključuju aktivnosti u pokretu (kao što su primjerice cikloturizam ili adrenalinski turizam), različite manifestacije koje njeguju kulturu i običaje te na kraju – spomenuti seoski turizam, u kojem se posjetiteljima prezentiraju i nude produkti vlastite (najčešće poljoprivredne) proizvodnje, a u takvim je prostorima sve češća izgradnja smještajnih kapaciteta kako bi se turistu omogućilo ostvarivanje noćenja (Demonja i Baćac, 2013).

U europskim je okvirima ruralni turizam kao potencijalno iskoristiva grana prepoznat sredinom druge polovice prošloga stoljeća, dok je na hrvatskom tlu do povećanog interesa došlo nešto kasnije, odnosno 1996. godine kada je, temeljem važećeg Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, donesen Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga na seljačkom domaćinstvu te je tako stvoren pravni okvir reguliranja ove vrste turizma (Galijan i dr., 2017).

Gornje Međimurje odabrano je kao interesno područje ovog istraživanja zbog rastućih kvantitativnih turističkih pokazatelja u suvremenom razdoblju, a koji su uvjetovani geografskim položajem, odnosno blizinom emitivnih područja Slovenije, Austrije i Mađarske te pogodnom turističkom atrakcijskom osnovom i to dominantno prirodnim atrakcijama.

U radu će najprije biti iznesene značajke geografskog položaja te kratak pregled demogeografskih i socioekonomskih obilježja područja, a potom i rezultati kvantitativne te kvalitativne analize bazirane na statističkim podacima, odnosno provedenom terenskom istraživanju. Cilj rada je ustvrditi zakonitosti razvoja ruralnog turizma na području Gornjeg Međimurja u suvremenom razdoblju te dominantne razvojne trendove.

2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Kao što je i spomenuto u uvodu, povećanjem interesa za tematiku ruralnog turizma i intenziviranjem turističke valorizacije ruralnih prostora rastao je i broj radova s navedenom tematikom. „Najopsežniji radovi vezani za turizam ovog područja izrađeni su od strane Instituta za turizam. Radi se o Strateškom marketing planu turizma Međimurske županije iz 2014. godine, dok je dvije godine kasnije objavljen Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020.“ (Moharić, 2018, 5). Važno je napomenuti da se rijetki radovi bave sveobuhvatnim aktivnostima ruralnog turizma u Gornjem Međimurju, već se više pažnje posvećuje njegovim pojedinim granama. Valja izdvojiti primjerice brojne radove o vinskom turizmu, odnosno Međimurskoj vinskoj cesti, kojoj se podrobnije posvećuju Mesarić Žapčić i Breslauer (2010), Šlezak (2010), Fabac i Zver (2011) te Kodba (2019). Uz njih, često se istražuje i opisuje razvoj cikloturizma u (Gornjem) Međimurju (Vlašić, 2018), a nerijetke su i izrade interaktivnih karata biciklističkih ruta s njihovim popratnim sadržajima (Hrženjak, 2018). Osim navedenog, potencijalnim greenfield projektima te analizom razvoja zdravstvenog turizma u Međimurju bavi se Kruljac (2015). Također, kako se radi o maloj, tradicijskoj regiji, Međimurje se često turistički promatra i brendira kao cjelina pa tako i nastali radovi rijetko izdvajaju dvije geomorfološki izdvojive cjeline (Gornje i Donje Međimurje), osim kada to područje interesa rada strogo iziskuje (primjerice proizvodnja vina, kao i na njoj baziran turizam, odvija se samo u Gornjem Međimurju). Tako se turističkim kretanjima i atrakcijskom osnovom bave autori raznih struka, a od geografa možemo izdvojiti Slunjskog (2018, 2019) te već spomenute Šlezaka (2010), a posebice Mesarić Žapčić (2008) koja se bavi turističkom ponudom u ruralnim područjima Međimurja. Vidljivo je da su svi spomenuti radovi smješteni u vremenskom okviru unazad desetak godina, što još jednom akcentira rast zanimanja za navedenu tematiku u recentnom razdoblju.

3. METODOLOGIJA RADA I PROSTORNI OBUHVAT ISTRAŽIVANJA

U ovom su radu korišteni primarni i sekundarni izvori podataka. Kod primarnih izvora upotrijebljena je metoda intervjua, prema formi polustrukturirani, kako bi se iz prve ruke dobio uvid u mišljenja i djelovanja dionika ruralnog razvoja, odnosno turizma. Tako su intervjuirani načelnici dviju gornjomeđimurskih općina (Sveti Juraj na Bregu i Sveti Martin na Muri) kao i turistički djelatnici iz Seoskog turizma Turk u naselju Vučetinec. Intervjuiranje je provedeno u studenom, 2018. godine, a razgovori su snimljeni pomoću mobilnog uređaja te kasnije transkribirani na računalo. Uz intervju te proučavanje znanstvene i stručne literature, u radu su

korištene i relevantne statističke metode. Turistički pokazatelji obrađeni su i prikazani uz pomoć MS Excela, a za kartografske prikaze primijenjen je i ArcMap software.

Najprije, valja definirati ruralni prostor Međimurja (s naglaskom na Gornje Međimurje). Općenito, ruralni prostor u suvremenom svijetu ima svojstvo pluralnosti, odnosno, izuzetno ga je teško definirati jer ovisi o diskursu (odnosno tko ga definira i tumači), namjeni definiranja, geografskom prostoru i vremenu, itd. (Lukić, 2012). Prema tome postoje i razne definicije i tipologije ruralnog u odnosu prema urbanom. Tako bi prema nekim europskim tipologijama (primjerice onoj Eurostata za NUTS 3 razinu iz 2016. godine) cijelo područje Međimurja bilo ruralni prostor. No, ruralno u Međimurju zasigurno nije isto što i ruralno u Lici ili Dalmatinskoj zagori te je i kod toga također vidljiva kompleksnost ruralnih područja. Državni zavod za statistiku (2011) izdaje Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj prema kojem se urbanim naseljima smatraju sva središta upravnih gradova (bez obzira na broj stanovnika), zatim sva naselja veća od 10 000 stanovnika, naselja od 5000 do 9999 stanovnika s više od 25 % zaposlenih stanovnika u naselju stanovanja i to u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima te na kraju naselja od 2000 do 4999 stanovnika s kriterijem jednakim kao prethodna naselja uz dodatak od 50 % i više nepoljoprivrednog stanovništva. Držimo li se toga, kao i nekih drugih (primjerice morfoloških) kriterija, na području Gornjeg Međimurja i njemu pripadajućih općina ne postoji naselje urbanog tipa, odnosno ne postoji naselje veće od 2000 stanovnika, čime svaki od ovih kriterija nije potrebno ni razmatrati. Tako možemo reći da je Gornje Međimurje kompaktna ruralna cjelina u kojoj je ostvariv ruralni turizam.

4. GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GORNJEG MEĐIMURJA

4.1. Smještaj i položaj

Gornje Međimurje je već spomenuta geomorfološki izdvojiva cjelina unutar regije Međimurje (koje se gotovo u potpunosti poklapa s administrativnom Međimurskom županijom). Nalazi se u sjeverozapadnom dijelu Međimurja i čini prijelazno područje između panonske ravnice na istoku i alpskog nabiranja na zapadu u Sloveniji s kojom i graniči. Odlikuje ga blago uzvišenje u odnosu na nizinski prostor uz Dravu na jugu i Muru na sjeveru (najviša izmjerena nadmorska visina iznosi 344 m), a položenost cjelokupnog reljefa je u smjeru jugoistoka. Dodamo li tome i raščlanjenost koja karakterizira reljef tog područja, dolazimo do važne činjenice za turističku valorizaciju, a to je velika količina sunčeve svjetlosti tijekom dana, odnosno većinska prisutnost prisojnih padina (Šlezak, 2010). Prostor Gornjeg Međimurja reljefno se poklapa s administrativnom podjelom, odnosno općinama (sl. 1). Izuzetak su tek neka rubna naselja, a posebice ona na krajnjem sjeveru uz rijeku Muru, u općini Sveti Martin

na Muri, koja bismo reljefno mogli svrstati u Donje Međimurje. Govoreći o geografskom položaju valja se još jednom dotaknuti blizine srednjoeuropskih emitivnih područja koja su od velike važnosti za turizam. Prije svega to su Slovenija i Austrija, ali velik utjecaj imaju i Njemačka i Mađarska. Razvoj područja uzročno-posljedično je povezan s razvojem cestovne infrastrukture, od koje valja istaknuti državnu cestu D209 koja vodi do graničnog prijelaza od nacionalne važnosti u Murskom Središću, ali i ostale županijske ceste koje uglavnom završavaju na dvama graničnim prijelazima od lokalnog značaja (sl. 1).

Sl. 1. Geografski smještaj i položaj te administrativni ustroj Gornjeg Međimurja

Izvor: DGU, 2016

4.2. Demogeografska obilježja

Gornje Međimurje, kao i brojna ruralna područja Republike Hrvatske, obuhvaćeno je negativnim demografskim trendovima. Valja naglasiti da ti procesi nisu ni približnog intenziteta kao primjerice u nekim područjima ruralne periferije Republike Hrvatske, no ipak je prisutno opadanje broja stanovnika u svakoj promatranoj općini između posljednjih dvaju popisa (tab. 1).

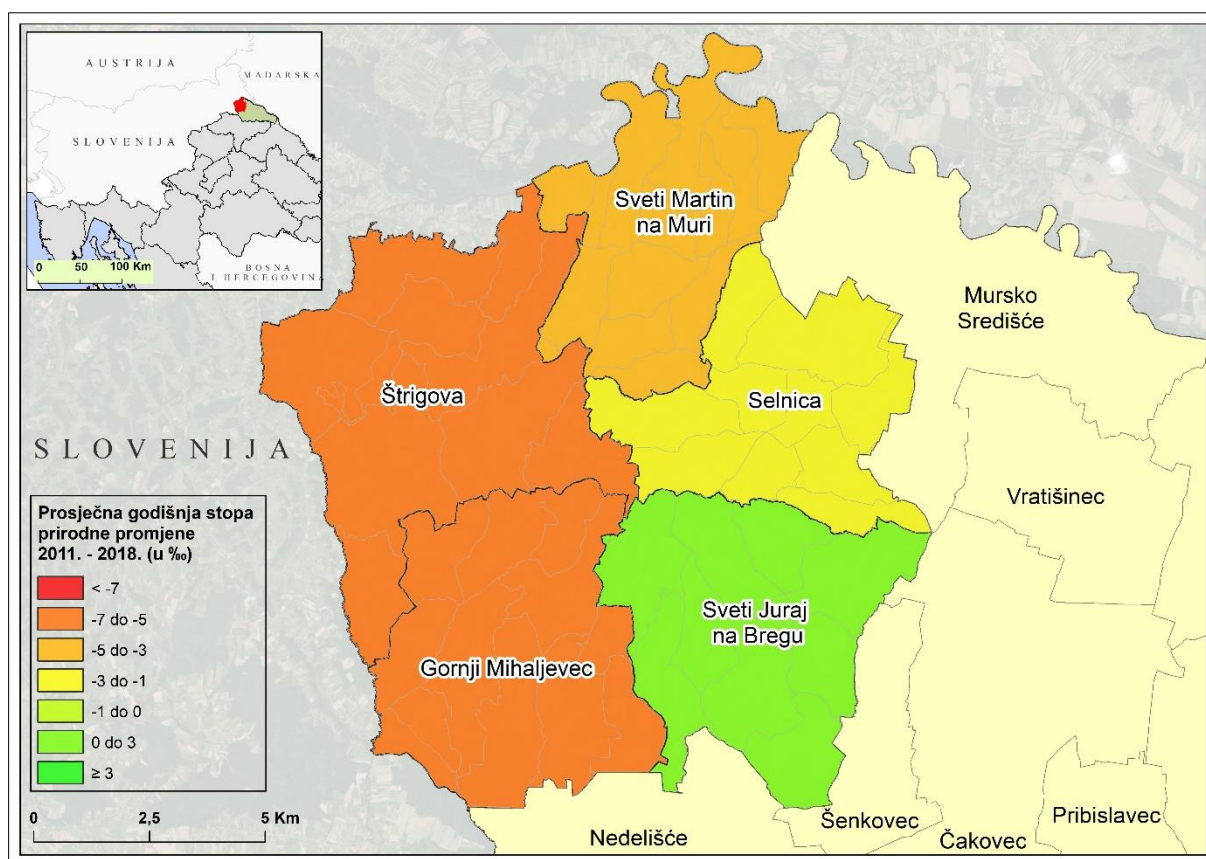
Tab. 1. Kretanje broja stanovnika u općinama Gornjeg Međimurja po popisima 1857. – 2011.

Općina	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.
Gornji Mihaljevec	1.715	1.431	1.884	1.953	2.160	2.336	2.393	2.589
Selnica	1.529	1.534	1.808	2.048	2.412	2.634	2.572	3.136
Sveti Juraj na Bregu	1.893	2.297	2.252	2.582	2.798	3.090	3.068	3.662
Sveti Martin na Muri	1.842	1.842	2.012	2.390	2.471	2.593	2.687	2.914
Štrigova	3.708	4.053	3.788	3.841	4.406	4.675	4.492	4.873
Ukupno	10.687	11.157	11.744	12.814	14.247	15.328	15.212	17.174
Općina	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Gornji Mihaljevec	3.007	3.003	2.852	2.634	2.388	2.227	2.046	1.917
Selnica	3.652	3.784	3.527	3.664	3.413	3.322	3.442	2.991
Sveti Juraj na Bregu	4.610	4.744	4.921	4.871	4.660	5.012	5.279	5.090
Sveti Martin na Muri	3.493	3.469	3.304	3.500	3.083	2.987	2.958	2.605
Štrigova	5.157	5.115	4.606	4.315	3.703	3.346	3.221	2.766
Ukupno	19.919	20.115	19.210	18.984	17.247	16.894	16.946	15.369

Izvor: DZS, 2013a

Ukupan broj stanovnika gornjomeđimurskih općina u konstantnom je opadanju od popisa iz 1953. godine, a ukupan broj stanovnika 2011. godine nešto je veći od 15 000. Najnaseljenija općina jest Sveti Juraj na Bregu u kojoj živi gotovo trećina ukupnog stanovništva Gornjeg Međimurja, dok s druge strane Gornji Mihaljevec, kao najmanja općina, broji njih nešto manje od 2 000. Osim što ima najveći broj stanovnika, općina Sveti Juraj na Bregu ima i najpozitivnije suvremene demografske trendove. Prema izvješću kojeg podnosi Međimurska županija (2019) te u kojem se iznosi procijenjen broj stanovništva na temelju njegovog općeg i prirodnog kretanja, moguće je ustvrditi određene zakonitosti, među kojima je i prikaz prirodnog kretanja stanovnika (izračunom prosječne godišnje stope prirodne promjene). Dok se tako u preostalim općinama prosječno godišnje na svakih 1.000 stanovnika rađa nekoliko djece manje od zabilježenih smrtnih slučajeva, u općini Sveti Juraj na Bregu situacija je obratna (sl. 2). Glede prostornog kretanja stanovništva, Gornje Međimurje ne odskaače od ostatka regije te je dominantno emigracijsko područje, odnosno područje s negativnim migracijskim saldom (DZS, 2019). Razlog tome je već spomenuta blizina razvijenijih zemalja koje, osim što su emitivna područja iz turističkog aspekta, svojim višim standardom i kvalitetom života privlače stanovništvo okolice. Od posljednjeg popisa 2011. godine pa do posljednjeg izdanog priopćenja DZS-a za 2018. godinu, najviše su žitelja emigracijom izgubile općine Selnica i Sveti Juraj na Bregu, njih oko 150 (tab. 2). No, taj podatak ima kudikamo veću težinu glede općine Selnica, uzmemo li u obzir činjenicu da je brojem stanovnika gotovo upola manja od potonje. Stavimo li u omjer stanovništvo općina Gornjeg Međimurja proizašlo iz popisa 2011. godine i ukupno

smanjenje negativnim migracijskim trendovima, dolazimo do podatka da je u promatranih 8 godina (2011. – 2018.) područje emigracijom napustilo oko 3,5 % stanovništva, što predstavlja značajni udio, iako neusporedivo manji od depopulacijom najpogođenijih prostora Republike Hrvatske. Apsolutno gledajući, broj doseljenih u svim promatranim općinama svake je godine u porastu (DZS, 2019a) što se može pripisati kvalitetno izgrađenoj životnoj sredini od strane lokalnih aktera, dok broj odseljenih varira iz godine u godinu, no i on je generalno u porastu.

Sl. 2. Prosječna godišnja stopa prirodne promjene (%) u općinama Gornjeg Međimurja 2011. – 2018. godine*

Izvor: Međimurska županija, 2019

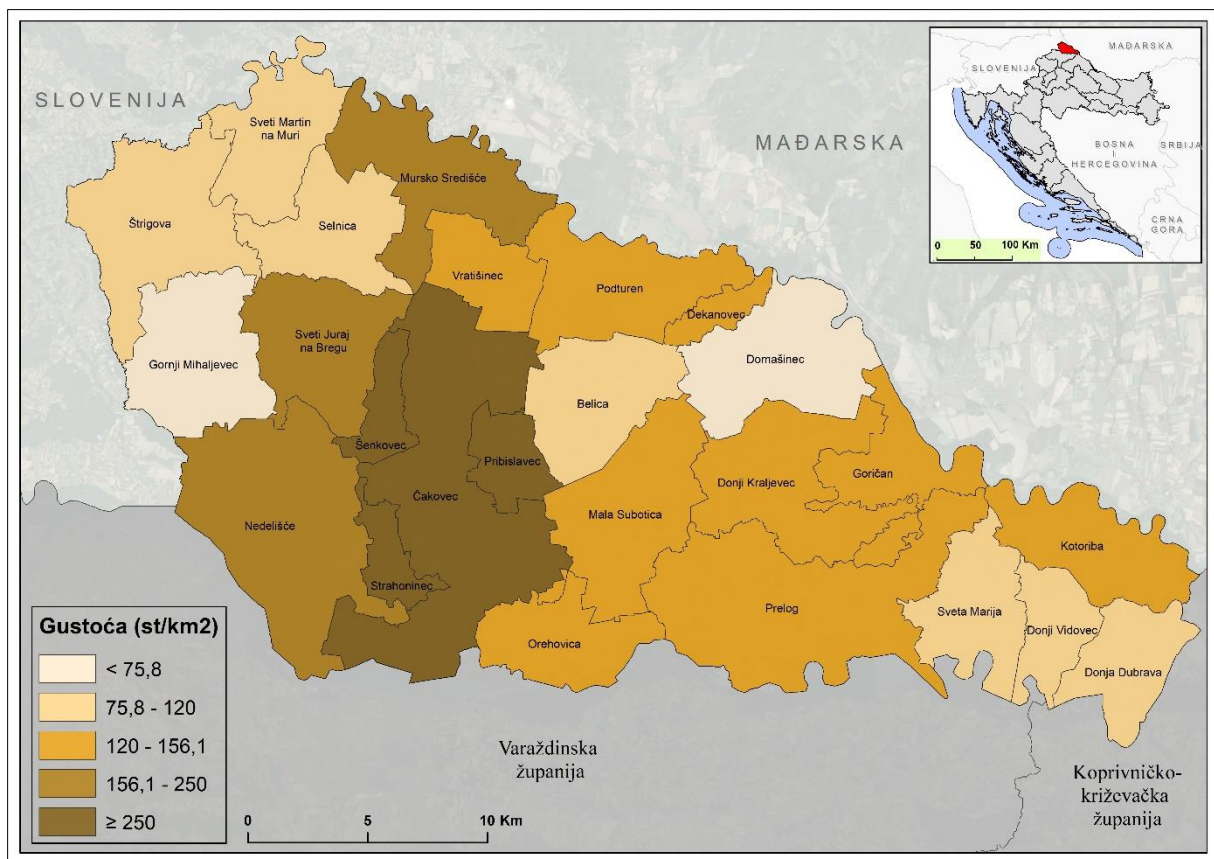
*razredi predstavljaju raspon vrijednosti pojave u cijeloj Međimurskoj županiji

Tab. 2. Prostorno kretanje stanovništva u općinama Gornjeg Međimurja 2011. – 2018. godine

Općina	Doseljeni	Odseljeni	Mig. saldo
Gornji Mihajelec	297	351	-54
Selnica	513	660	-147
Sveti Juraj na Bregu	814	962	-148
Sveti Martin na Muri	467	568	-101
Štrigova	430	523	-93
Ukupno	2521	3064	-543

Izvor: DZS, 2019a

Naposljetku, poželjno je analizirati i gustoću naseljenosti. Poznata je činjenica da je Međimurska županija (nakon Grada Zagreba) najgušće naseljena hrvatska županija s gustoćom od 156,11 stanovnika po četvornom kilometru (DZS, 2011b). No i u njoj su prisutni ekstremi, pa je tako područje Gornjeg Međimurja većinski rjeđe naseljen prostor od međimurskog prosjeka (izuzetak je ponovo Općina Sveti Juraj na Bregu), dok je općina Gornji Mihaljevec i za hrvatske prilike rijetko naseljena (sl. 3). Razlog odstupanja promatranog prostora od međimurskog pa i hrvatskog prosjeka proizlazi iz prirodne osnove. Odnosno te općine karakteriziraju manja, raštrkana naselja smještena na brežuljcima, a upravo velika raščlanjenost reljefa daje općinama veliku površinu koja u kombinaciji s niskom naseljenošću rezultira nešto manjom gustoćom.

Sl. 3. Gustoća naseljenosti (st/km²) Međimurske županije 2011. godine*

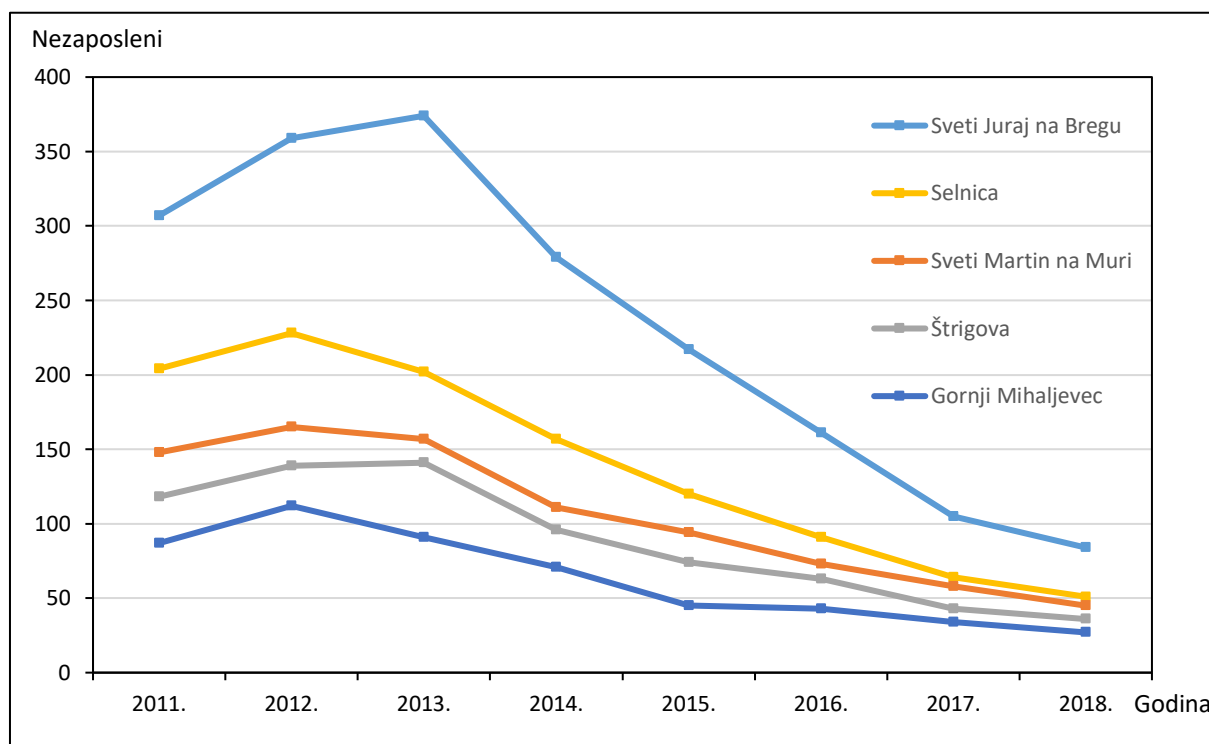
Izvor: DZS, 2011

* Za granične vrijednosti su uzete 75,8 st/km² (hrvatski prosjek) te 156,1 st/km² (međimurski prosjek)

4.3. Socioekonomske odlike

Jedan od najučestalijih socioekonomskih indikatora na određenom prostoru jest broj nezaposlenih, odnosno stopa nezaposlenosti. Općenito, možemo kazati kako prisutni trend u Gornjem Međimurju (prikazan na slici 4) prati regionalne, ali i nacionalne trendove, a to je

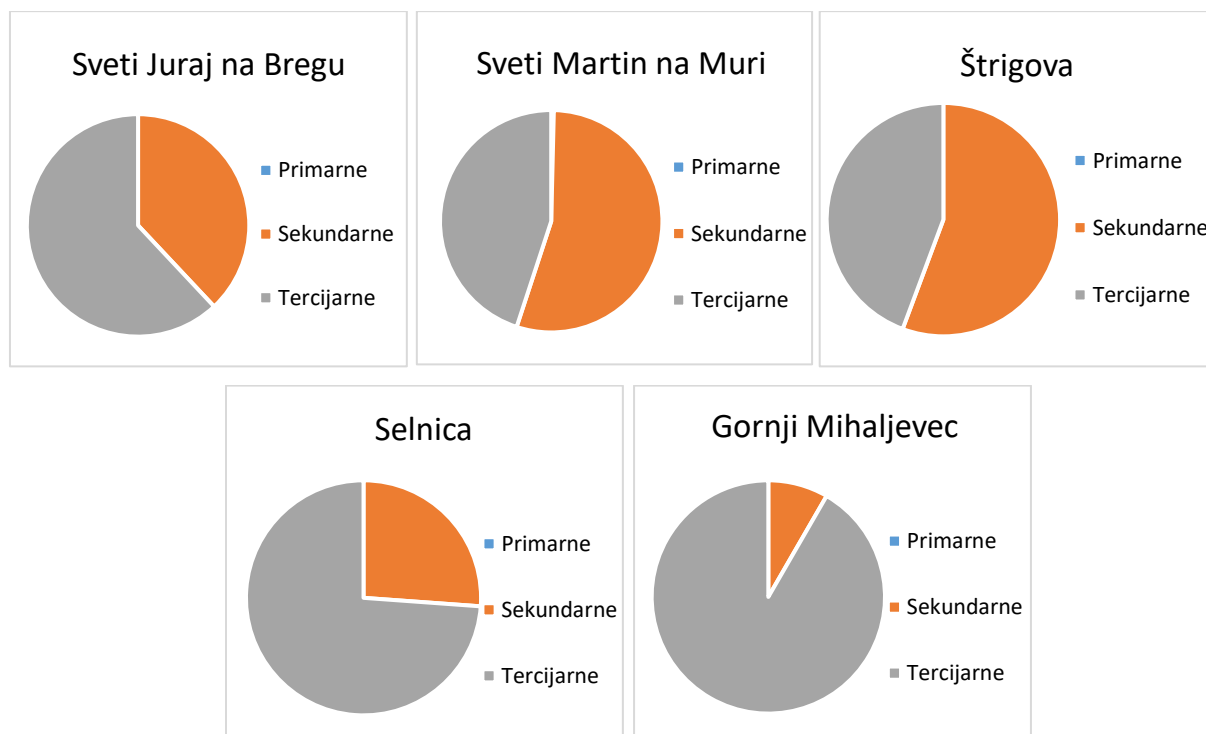
sustavno smanjenje nezaposlenosti. Razlozi tomu su višestruki. Godina 2013. prekretnica je u kreiranju navedenog trenda, a radi se o godini pridruživanja Republike Hrvatske članstvu u Europskoj uniji, kada se brojnim radnicima olakšala mobilnost u već spomenutim srednjoeuropskim tržištima rada. Taj je faktor, u kombinaciji s povećanim stranim i domaćim ulaganjima u promatranom području doveo do smanjenja nezaposlenosti (Međimurska županija, 2020). U 2019. godini (neprikazanoj zbog nedostatka podataka) očekivan je nastavak prisutnog trenda, no nad 2020. godinu valja staviti upitnik zbog epidemiološke i ekonomske krize na globalnoj razini.

Sl. 4. Kretanje broja nezaposlenih osoba u općinama Gornjeg Međimurja 2011. – 2018. godine
Izvor: HZZ, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019

Promatramo li udjele zaposlenih prema sektorima gospodarske djelatnosti iz 2018.. godine, u većini općina očekivano dominira uslužni sektor (sl. 5). No, u općinama Sveti Martin na Muri i Štrigova još je uvijek prisutna dominacija sekundarnih djelatnosti i to posebice prerađivačke industrije. Primarnim se djelatnostima po općinama bavi još svega nekoliko stanovnika koji čine neznatan udio u strukturi zaposlenih. Od sveukupnog broja zaposlenih u uslugama, na djelatnost pružanja smještaja te pripremu i usluživanje hrane (kakav je službeni statistički naziv kategorije u publikacijama DZS-a u koju bi spadala turistička djelatnost) značajni udio otpada jedino u općini Sveti Martin na Muri (64 %), a uvelike manji udio te djelatnosti čine u općinama

Sveti Juraj na Bregu i Štrigova (8,9, odnosno 7,5 %) (DZS, 2019c). Posebnu pozornost valja pridati kadru zaposlenom u turizmu promatrane regije, jer o njemu uvelike ovisi kvaliteta ponude i usluge. Prema relevantnim studijama utvrđen je niski udio visokoobrazovanih zaposlenika u turizmu županije i to manji od 20 %, čime se Međimurska županija (u cijelosti) svrstava u ispodprosječne županije u Hrvatskoj prema navedenom kriteriju (hrvatski prosjek iznosi oko 25 %)(Miroslav i dr., 2010).

Sl. 5. Udio zaposlenih prema sektorima gospodarske djelatnosti u općinama Gornjeg Međimurja 2018. godine

Izvor: DZS, 2019c

5. RAZVOJ RURALNOG TURIZMA U GORNJEM MEĐIMURJU

5.1. Turistička atrakcijska osnova

Kako bi se što preciznije odredila turistička atrakcijska osnova Gornjeg Međimurja potrebno je utvrditi model funkcionalne klasifikacije turističkih atrakcija. Naime, s razvojem turizma na raznim područjima širi se i spektar različitih vrsta atrakcija koje se nude posjetiteljima te tako stara podjela na prirodne i društvene elemente atrakcijske osnove više nije najrelevantnija. Tab. 3 prikazuje jednu od novijih klasifikacija turističkih atrakcija iz 2017. godine (Dwyer i dr, 2017, prema Gašparović, 2018). Prema njoj se izdvaja 16 kategorija turističkih atrakcija klasificiranih prema različitim kriterijima.

Tab. 3. Klasifikacija turističkih atrakcija

Šifra	Osnovne vrste turističkih atrakcija	Grupa atrakcija			
1	Geološke značajke prostora	PRIRODNE	IZVORNE	PRETEŽITO DOKOLIČARSKE	MATERIJALNE
2	Klima				
3	Voda				
4	Biljni svijet				
5	Životinjski svijet				
6	Zaštićena prirodna baština				
7	Zaštićena kulturno-povijesna baština	STVORENE	DORAĐENE	PRETEŽITO DOKOLIČARSKE	NEMATERIJALNE
8	Kultura života i rada				
9	Znamenite osobe i povijesni događaji				
10	Manifestacije				
11	Kulturne i vjerske ustanove		MATERIJALNE		
12	Prirodna lječilišta				
13	Sportsko-rekreacijske građevine i tereni				
14	Turističke staze, putovi, ceste i rute				
15	Atrakcije zbog atrakcija				
16	Turističke paraatrakcije			ND*	

Izvor: Dwyer i dr. 2017 prema Gašparović, 2018

Promatramo li Međimurje, istraživanja su pokazala da postoji težnja za unaprjeđenjem kulturnog turizma u vidu razvijanja selektivnih oblika turizma, no prisutna je nezadovoljavajuća razina osviještenosti turista o nematerijalnoj kulturnoj baštini Međimurja, zbog čega je nužna njena kvalitetnija promidžba i interpretacija na raznim internetskim stranicama i tiskanim materijalima (Slunjski, 2018). Razlog, ali i svojevrsna posljedica, tome jest usmjerenost međimurskog turizma na njegovu prirodnu atrakcijsku osnovu. U Gornjem Međimurju se tako ističu mnogobrojne prisojne padine pogodne za uzgoj vinove loze i razvoj turističkog proizvoda. Osim vina, koje svakako ima primat u valorizaciji prirodne osnove, u razvoju je turizam uz rijeku Muru na sjeveru, prvenstveno u općini Sveti Martin na Muri. Ipak, spomenuta je općina domaćin mnogobrojnim stranim i domaćim turistima pretežito u sklopu

valorizacije jedne „stvorene“ turističke atrakcije (iz tab. 3). Radi se o Toplicama Sveti Martin koje raspolažu s najvećim brojem smještajnih kapaciteta od svih gornjomeđimurskih subjekata, a u novije vrijeme predstavljaju svojevrsnu okosnicu izgradnje turističkog proizvoda temeljenog na zdravom i aktivnom životu. Uvidom u relevantne internetske stranice, a koje se bave turističkom djelatnošću na prostoru Gornjeg Međimurja, kao i tiskane materijale (razglednice, brošure) vidljivo je postepeno odmicanje od isključivo prirodne atrakcijske osnove te promicanje raznih manifestacija, kulturnih znamenitosti i ostalih „stvorenih“, odnosno „dorađenih“ oblika turističke ponude, no prirodna baština i dalje čini većinu atrakcijske osnove (Slunjski, 2019).

Kako bi se navedene teze potkrijepile konkretnim primjerima, valja proučiti koje su destinacije Gornjeg Međimurja (i kojeg tipa) prepoznate kao turistički značajne i zanimljive. Kao dobar izvor može poslužiti Masterplan turizma Međimurske županije do 2020. godine kao i Strateški marketing plan turizma do 2020. godine. Potrebno je naglasiti kako potonji dokument atrakcije klasificira u 5 kategorija: prirodna baština, kulturna baština (s potkategorijama gradovi i naselja, kultura života i rada te kulturne ustanove), sportsko-rekreacijski objekti, zatim turističke staze, putovi i ceste te na kraju manifestacije (tab. 4). Vidljivo je da se turistički razvoj Gornjeg Međimurja bazira na vinskoj proizvodnji. Na njoj su zasnovane i brojne manifestacije (Urbanovo, Vincekovo i dr.) te su uz nju vezane mnoge tematske staze koje okupljaju i prezentiraju djelatnost proizvodnje vina uz mogućnost aktivnog sudjelovanja turista. Osim toga od društvenih aktivnosti valja se dotaknuti razvoja adrenalinskog turizma u ACCREDO centru u općini Sveti Juraj na Bregu, kao i već spomenutog zdravstvenog turizma u Toplicama Sveti Martin. Stvorenoj atrakcijskoj osnovi u usponu u recentnom razdoblju pripadaju brojne uređene biciklističke staze koje se granaju diljem županije, a turiste posebno privlače one reljefno izazovnije, odnosno u Gornjem Međimurju.

Tab. 4. Turistička atrakcijska osnova na primjeru Gornjeg Međimurja

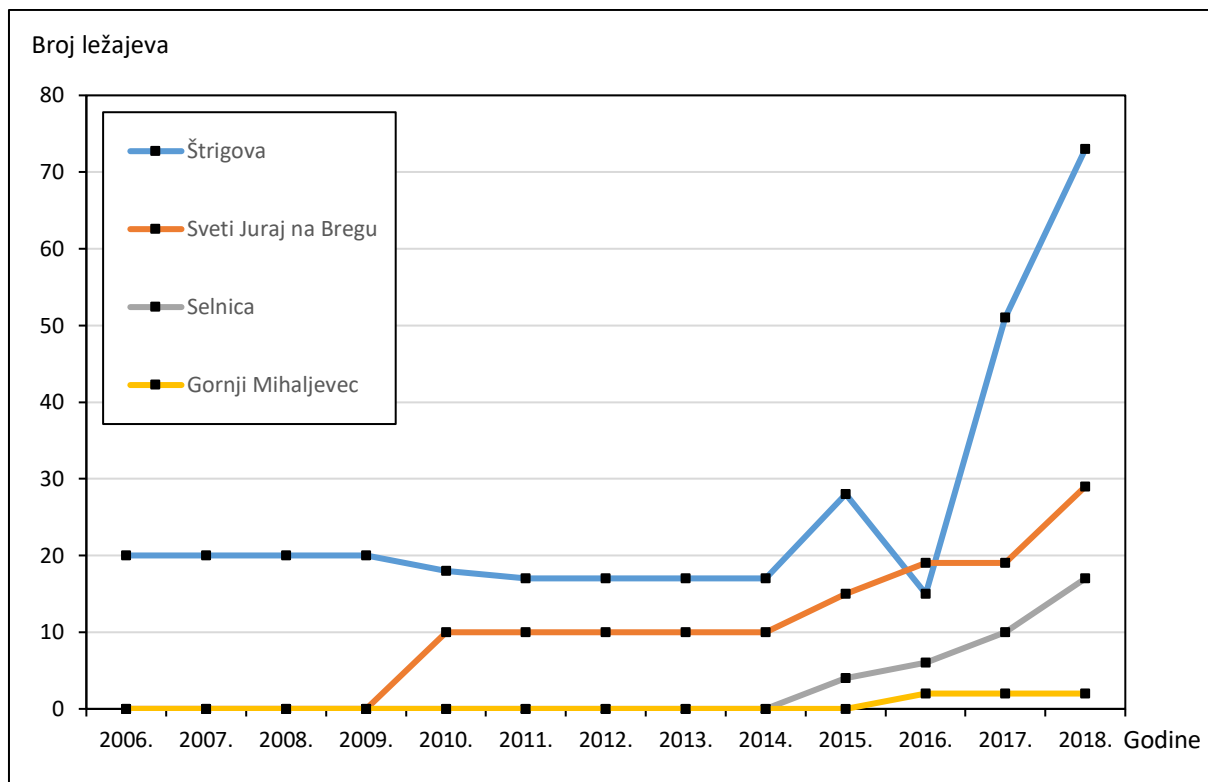
Kategorija	Atrakcija	Opis	
Prirodna baština	Gorice Gornjeg Međimurja	Slikovit brežuljkast pejzaž ispunjen vinogradima.	
	Podzemne i termalne vode	Izdašne i visoke kvalitete.	
Kulturna baština	Gradovi i naselja	Sveti Martin na Muri	Središte mlinarske tradicije.
		Štrigova s okolicom	Slikovita mjesta u vinogorju. Ističe se crkva Sv. Jeronima s freskama I. Rangera (iz 18.st.).
	Kultura života i rada	Gastronomija	Međimurje je poznato po hladnim predjelima (meso z tiblice, turoš), juhama (s vrhnjem), mesnim jelima (divljač, preljevi), gibanicama i zlevkama.
		Vinogradarstvo	Potječe iz antičkog doba. Danas doživljava procvat predvođeno obiteljskim vinarijama. Dominiraju bijela vina te autohtoni pušipel.
		Međimurske popevke	Grupiraju se u starije (mitska tematika, pjevanje uz kolo, tzv. prirodna ljestvica) i novije (stvarni događaji, razgranate melodije) napjeve.
		Tradicijski zanati	Čipkarstvo, izrada pokladnih maski (pikači, lafri), košaraštvo, mlinarstvo, ispiranje zlata.
	Kulturne ustanove	/	
Sportsko-rekreacijski objekti	Adrenalinski centar ACCREDO	Lopatinec - organizirani paintball, streličarstvo, penjanje, zorbing, teambuilding programi i sl.	
	Toplice Sveti Martin	Uz popratne sadržaje (golf tereni).	
Turističke staze, putovi i ceste	Biciklističke staze	Razvedene diljem Međimurja, na različitom reljefu i terenima, mogućnost rent-a-bike usluge na više lokacija.	
	Međimurski planinarski put	Od Čakovca do Štrigove - markirani put kroz pitome pejzaže.	
	Međimurska vinska cesta	Duljina od oko 30 km, vodi kroz oko 1000 ha vinograda te objedinjuje ponudu 40 vinara te restorana i smještajnih objekata. Cesta je obilježena turističkom (smeđom) signalizacijom.	
	Mlinarov poučni put	Interpretira prirodnu i tradicijsku baštinu Značajnog krajobraza rijeke Mure.	
Manifestacije	Vincekov pohod	Šetnja goricama.	
	Međimurski fašnik	Karneval diljem Međimurja (tradicionalne maske - Pikač iz Selnice i Krampus iz Svetog Martina na	
	Urbanovo	(Sveti Urban i Štrigova) - Festival pušipela i okupljanje vinara iz susjednih zemalja.	
	Martinje	Krštenje mošta.	

Izvor: REDEA, 2014

5.2. Pregled dosadašnjeg razvoja

Za potrebe ovog rada, kao početno razdoblje promatranja dosadašnjeg razvoja turizma na području Gornjeg Međimurja biti će uzeta 2003. godina i to iz dva razloga. Najprije, te je godine osnovana Turistička zajednica općine Štrigova i to samo četiri godine nakon osnivanja nadređene Turističke zajednice Međimurske županije. Dobar je to primjer kako su lokalni akteri u Gornjem Međimurju, konkretno u Štrigovi, vrlo brzo uvidjeli potrebu za turističkom valorizacijom svojih potencijala te shodno tome, potrebu za osnutkom vlastite turističke zajednice (Mlinarić, 2019). Drugi je razlog uzimanja navedene godine kao početne – preimenovanje Toplica Vučkovec u Toplice Sveti Martin, otkada počinje postupna renovacija, proširenje smještajnih kapaciteta i rast interesa za to termalno središte (LifeClass Terme Sveti Martin, n.d.). Godine 1999., na dan osnivanja Turističke zajednice Međimurske županije, ista je imala skromnih šest smještajnih kapaciteta (od čega većinu u Čakovcu) te je ostvarivala tek 15 000 noćenja godišnje. Kroz godine, budio se interes građana za turističku djelatnost, a s tim je došao i povećan broj smještajnih kapaciteta kao i turističke ponude. Veliku ulogu u onome što danas predstavlja sinonim ruralnog turizma Gornjeg Međimurja imalo je osnivanje Međimurske vinske ceste te postavljanje smeđe turističke signalizacije kao i ostale potrebne infrastrukture. No, do današnjih dana, smatra Mlinarić (2019), zadržala se nedovoljna educiranost djelatnika u eno-gastro turizmu općine Štrigova o mogućnostima nadogradnje vinarske proizvodnje u turističku atrakciju i to posebice izgradnjom smještajnih kapaciteta.

Spomenuti su Sveti Martin na Muri (koji nedugo nakon Štrigove otvara vlastitu turističku zajednicu) zbog svog zdravstvenog turizma te Štrigova zbog eno-gastro turizma, bile lokomotive gornjomeđimurskog turističkog procvata. Sredinom prvog desetljeća ovoga stoljeća te su općine bile jedine koje su nudile smještaj za posjetitelje u Gornjem Međimurju, a do kraja desetljeća to su i ostale (sl. 6). Tek krajem prošlog, odnosno početkom narednog desetljeća, „bude“ se iznajmljivači iz ostalih općina, a najkasnije (tek 2015. godine) svoje prve smještajne kapacitete ponudila je i općina Gornji Mihaljevec. Kako se statistički, u bilo kojem obliku turizma, turistom smatra osoba koja u nekom mjestu izvan svog prebivališta provede najmanje jednu noć s željom za odmorom, rekreacijom, zdravljem, studijom, sportom, poslom itd. (i to u ugostiteljskom, ili nekom drugom objektu za smještaj gostiju) vrlo je važno, s turističkog aspekta, proširivati i nadograđivati smještajnu ponudu (Smith, n.d. prema Čavlek i dr., 2011). Za to, svakako, mora postojati potreba i gospodarska isplativost, a postoji li i kakvi su aktualni trendovi, više će riječi biti u nastavku.

Sl. 6. Ukupni broj ležajeva u općinama Gornjeg Međimurja* u razdoblju 2006. – 2018. godine
Izvor: Međimurska županija, 2008, 2009, 2010, 2011 i DZS, 2012, 2013b, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019b, 2020

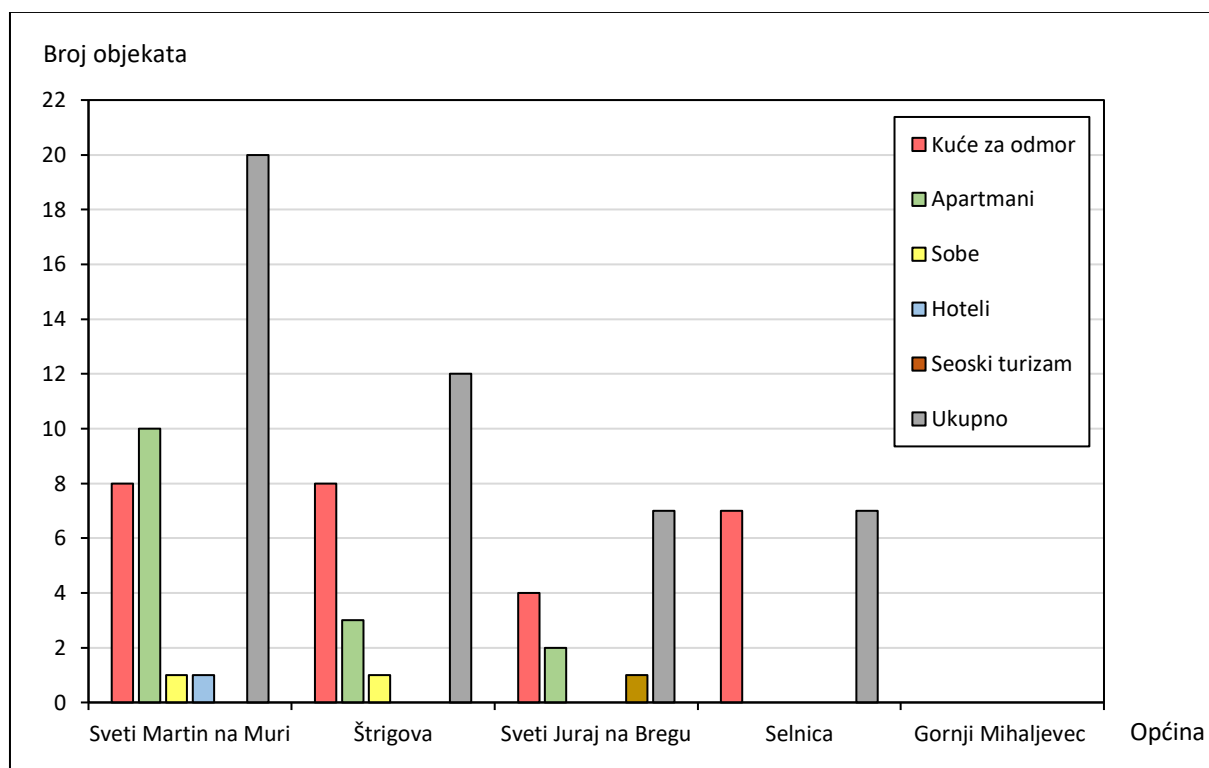
* Iz analize su zbog preglednosti prikaza izostavljeni ležajevi u općini Sveti Martin na Muri

5.3. Obilježja recentnog razvoja ruralnog turizma

Jedna od osnovnih komponenti turističkog razvoja jest kvalitetna promidžba i dostupnost turističke ponude na internetskim stranicama. U recentnim vremenima kada one gotovo u potpunosti zamjenjuju tiskane sadržaje, a turistička se aktivnost većinom publicira i približava korisnicima putem interneta, važno je na adekvatan način javnosti plasirati turističke informacije. Naravno, u samom startu u boljem su položaju općine koje su unutar svojih međa osnovale turističke zajednice. Od predstavnika u Gornjem Međimurju to su, već spomenuti, Sveti Martin na Muri i Štrigova. Prema Zakonu o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma, zadatak turističkih zajednica je promocija i razvoj turizma na osnovanom području, kao i razvoj gospodarskih interesa pravnih i fizičkih osoba koje djeluju u turizmu i ugostiteljstvu (Zakon-hr, 2020). Ta je zadaća, kao i izvršavanje iste, potvrđena od strane načelnika Općine Sveti Martin na Muri, Dražena Crnčeca. „...mi to [TZ] nismo morali osnovati, ali jesmo, jer da bi Općina razvijala turizam ne može to raditi iz jednog centra. Jer Općina se bori i bavi s jatom drugih stvari, od škole, infrastrukture, vrtića itd. i jednostavno smo se htjeli rasteretiti. Turistička zajednica ima svoj statut, ima svoje vijeće, nadzorni odbor, a može imati

i direktora. Zadatak turističke zajednice osim ubiranja Prihoda od turizma (koji su općinski po Zakonu o boravišnim/turističkim pristojbama) je razvoj destinacije na način da pišemo projekte s kojima se prijavljujemo na razne natječajne bilo Turističke zajednice Međimurske županije ili na državnoj razini.” (Dražan Crnčec) Dakle, uslijed postojanja turističke zajednice (koje je zasnovano na turističkim potencijalima i kapacitetima) navedene se općine nalaze u povoljnijem položaju jer posjeduju zasebno upravno tijelo koje se bavi isključivo turizmom i njegovim razvojem. Želi li turist posjetiti neki od lokaliteta na području općina Sveti Martin na Muri ili Štrigova, informacije i poveznice na iste naći će na internetskim stranicama turističkih zajednica, što mu uvelike olakšava organizaciju posjeta. S druge strane, u preostale tri općine Gornjeg Međimurja turističku promociju preuzima Općina, koja se, kao što je bilo istaknuto u prijašnjem citatu, bavi i mnogim drugim sferama društvenog života, osim turizmom. Shodno tome, na općinskim internetskim stranicama teže je pronaći korisne informacije vezane uz turizam kao što su primjerice glavne turističke atrakcije ili smještajne usluge. Konkretno, na službenoj internetskoj stranici Općine Selnica ne postoji ni rubrika koja bi aludirala na prisutnost turističke aktivnosti u općini, dok u preostale dvije općine (Gornji Mihaljevec i Sveti Juraj na Bregu) to nije slučaj, već je turizam spomenut kao jedna od gospodarskih djelatnosti u općini, što je i dalje marginalno s obzirom na to koliko turizam kao aktivnost vapi za publicitetom. Prije same analize turističkih dolazaka i noćenja, valja napraviti pregled aktualne turističke ponude promatranih općina. Visit Međimurje naziv je internetske stranice Turističke zajednice Međimurske županije u kojoj se korisnicima na vrlo pristupačan način daje uvid u cjelokupnu turističku ponudu Međimurja. Također, dostupna je i interaktivna karta Međimurja s precizno kartiranim svim lokalitetima koji bi mogli biti od interesa posjetiteljima. Kako je jedino Sveti Martin na Muri, odnosno njegova turistička zajednica, izradila Katalog privatnih iznajmljivača (Visit Sveti Martin, 2018) u kojem se može pronaći kompletna ponuda smještajnih kapaciteta (izuzev Hotela Spa Golfer koji je u vlasništvu slovenskog brenda LifeClass) do cjelovitih je podataka o aktualnim nuditeljima smještaja teško doći. Uz kombiniranje različitih izvora, no pretežito koristeći stranicu Visit Međimurje (2013) ipak je moguće napraviti kratki sažetak (sl. 7). Među iznajmljivačima smještaja dominiraju oni koji nude kuće za odmor. Ukupno ih na području Gornjeg Međimurja ima 27, a podjednako su zastupljene u Svetom Martinu na Muri i Štrigovi (njih osam). Apartmani su dominantni jedino u Svetom Martinu na Muri (10), a u manjoj mjeri pojavljuju se u Štrigovi (3) i Svetom Jurju na Bregu (2), a po jedan objekt pod klasifikacijom “sobe” postoji samo u turistički najrazvijenijim općinama. U cijelom Gornjem Međimurju postoji samo jedan hotelski objekt i to spomenuti Spa Golfer u Toplicama Sveti Martin, dok se srž ruralnog turizma, a to je odsjedanje na

obiteljskom gospodarstvu uz konzumaciju tradicionalnih, domaćih jela i pića, nudi samo u jednom seoskom turizmu, čiji su vlasnici obitelj Turk iz Vučetinca u općini Sveti Juraj na Bregu. Važno je primijetiti kako u općini Gornji Mihaljevec prema promatranom izvoru nema smještajnih kapaciteta.

Sl. 7. Broj smještajnih objekata prema tipu smještaja u općinama Gornjeg Međimurja 2019. godine

Izvor: Visit Međimurje, 2013

Kako je već utvrđeno da se turistička ponuda Gornjeg Međimurja bazira na prirodnoj atrakcijskoj osnovi, a glavni su prirodni element pitoreskne, prisojne padine s dominantnom vinogradarskom djelatnošću, valja se na njoj i zaustaviti. Već spomenuta Međimurska vinska cesta svojevrсна je okosnica vinarske proizvodnje u Gornjem Međimurju, a okuplja više desetaka vinara, pretežito s područja Štrigove, no zastupljene su i preostale četiri općine. Da se radi o visokoj razini organizacije i djelovanja govori i Pravilnik o Međimurskoj vinskoj cesti donesen od strane Međimurske županije (2016), a u njemu se između ostalog dodjeljuju oznake svakom pojedinom vinaru temeljene na razini usluge koju nudi posjetiteljima (kušanje, ugostiteljske usluge itd.). Eno-gastro turizam grana je po kojoj je Međimurje prepoznato ne samo u Hrvatskoj nego i šire, a tome svjedoče i brojne nagrade koje ovo područje osvaja. Jedna

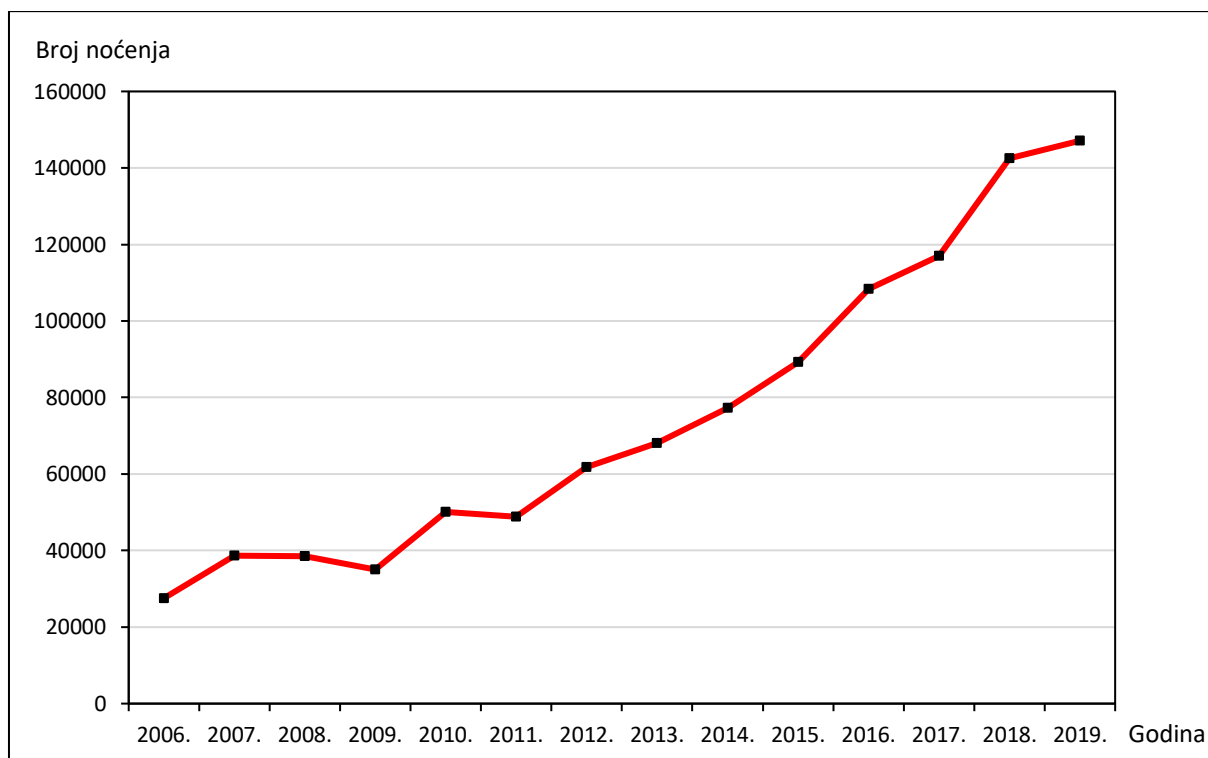
od najupečatljivijih jest ona iz projekta Europske komisije - EDEN, odnosno Europska destinacija izvrsnosti. U sklopu tog projekta svake se godine na odabranu temu nagrađuje jedna nacionalna destinacija, a tu prestižnu nagradu ima čast, zajedno s ostalim nacionalnim pobjednicima, preuzeti na svečanoj dodjeli u Bruxellesu. Nakon što je na prvom sudjelovanju Hrvatske u odabiru destinacije izvrsnosti (2006./07.) pobijedio Sveti Martin na Muri i to na temu „Turizam na ruralnom području“, 2014./15. s temom „Turizam i lokalna gastronomija“ pobjedu je odnijelo Gornje Međimurje pod parolom „Vrt zdravih užitaka“ (sl. 8) (Komes i dr, 2018). Dokaz je to kako je eno-gastro ponuda Gornjeg Međimurja prepoznata i cijenjena te da u tom smjeru valja nastaviti. Svojevrsni problem, no s druge strane izazov za budućnost, jest manjak smještajnih kapaciteta kod samih aktera u ruralnom prostoru, kao što je primjerice prije spomenuti Seoski turizam Turk. Stoga je nužna edukacija stanovništva i potencijalnih pružatelja usluga (prije svega u vinarijama) o pogodnostima turističke djelatnosti na koju se nažalost još uvijek često gleda s distance i s rezervom jer ju se smatra popratnom djelatnošću, što ona danas (sve češće) više nije.

Sl. 8. Brošura „Gornje Međimurje – vrt zdravih užitaka“ s kojom je destinacija osvojila nagradu EDEN 2015. godine

Izvor: Visit Međimurje, 2015

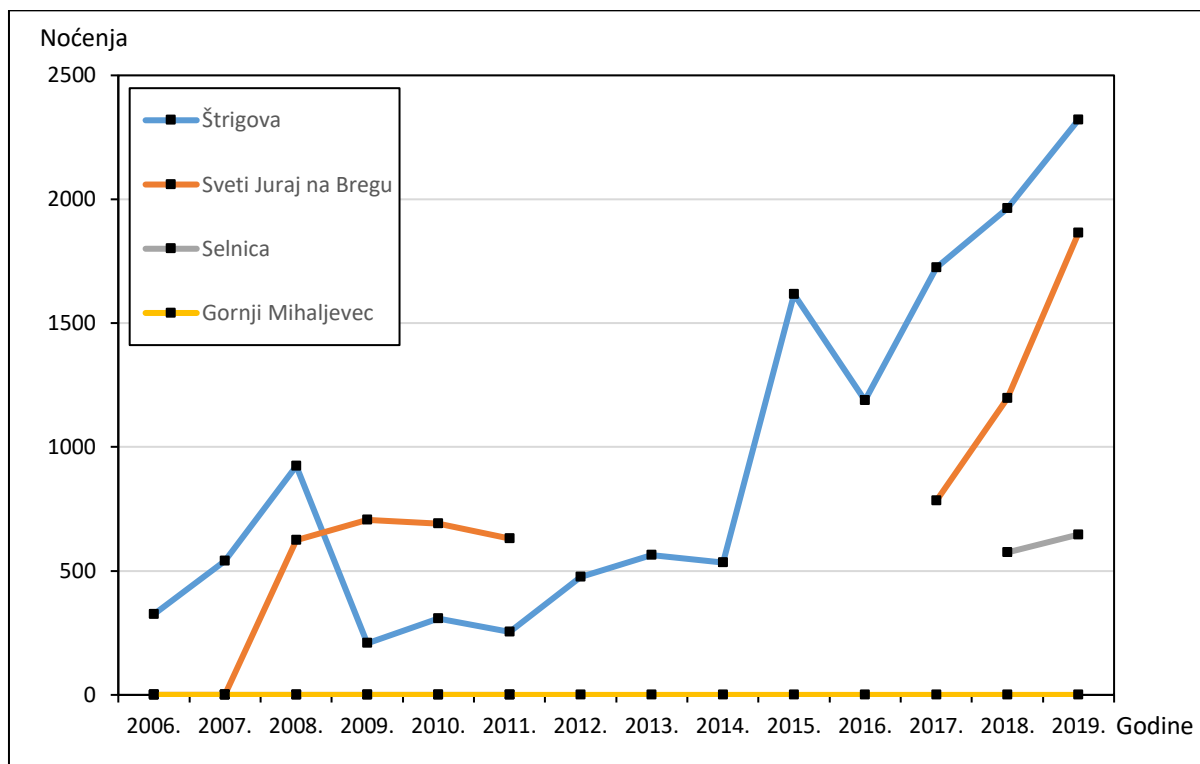
Općina Sveti Martin na Muri u proteklim godinama bilježi strelovit rast turističkog prometa te svake godine ostvaruju oko 75% ukupnog broja noćenja u cijeloj županiji. Te se brojke, dakako, moraju pripisati postojanju Toplica Sveti Martin, čija popularnost raste iz godine u godinu, a njihovu atraktivnost prepoznali su i brojni privatni iznajmljivači te tako u neposrednoj blizini Toplica izgradili ranije analizirane kuće za odmor, apartmane itd. S druge strane, hotel Spa Golfer najveći je smještajni objekt ne samo u čitavom Međimurju već i u široj regiji te je iz navedenih razloga analizu turističkih dolazaka i noćenja unutar općine Sveti Martin na Muri potrebno izdvojiti od ostalih, kudikamo slabije posjećenih destinacija. Tako je u samo 10 godina (od promatrane 2006. pa do 2016. godine) broj noćenja na području općine Sveti Martin na Muri porastao s nešto manje od 30 000 na oko 110 000 (sl. 9). Taj rast od oko 360 % posljedica je turističke ekspanzije na području općine, no i dalje se pretežito radi o ekspanziji na području Toplica Sveti Martin koje se izdvajaju kao samostalno (uglavnom turističko) naselje unutar općine. Posljednji podaci (za 2019. godinu) svjedoče o daljnjem rastu, a sve do epidemiološke krize obećavajuća je bila i 2020., no sasvim je izvjesno da će u narednom razdoblju uslijediti pad.

Sl. 9. Kretanje turističkih noćenja na području općine Sveti Martin na Muri u razdoblju 2006. – 2019. godine.

Izvor: Međimurska županija, 2008, 2009, 2010, 2011 i DZS, 2012, 2013b, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019b, 2020

Gledajući vrijednosti na osi ordinata sljedećeg prikaza (sl. 10) može se dobro vidjeti slabija razina turističke razvijenosti u ostatku Gornjeg Međimurja. Dok od 2016. godine brojke u Svetom Martinu na Muri prelaze 100 000, u Gornjem Mihaljevcu još su uvijek na nuli, dok je u općini Selnica broj noćenja 2019. godine iznosio približno 600. Općina Štrigova se s druge strane (uz Sveti Juraj na Bregu) uspjela donekle istaknuti, a razlog tome leži u već spomenutim smještajnim objektima (pretežito kuće za odmor) koji su intenzivnije otvarani u posljednjih desetak godina.

Sl. 10. Noćenja turista u općinama Štrigova, Sveti Juraj na Bregu*, Selnica* i Gornji Mihaljevec u razdoblju 2006. – 2019. godine

Izvor: Međimurska županija, 2008, 2009, 2010, 2011 i DZS, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019b, 2020

* za pojedine godine u općinama Sveti Juraj na Bregu i Selnica u analiziranom izvoru podaci su skriveni, a Turistička zajednica Međimurske županije ne raspolaže istima

6. ANALIZA PROVEDENOG TERENSKOG ISTRAŽIVANJA

U narednom će poglavlju biti više riječi o terenskom istraživanju provedenom na području općine Sveti Juraj na Bregu i Sveti Martin na Muri tijekom studenog 2018. godine, kao i o rezultatima istog.

6.1. Uloga lokalne uprave i samouprave u turističkoj valorizaciji

Iz već navedenih primjera lako se može zaključiti da uloga općine (kao institucije), u vidu turističke djelatnosti, raste ukoliko na njenom području ne postoji osnovana turistička zajednica. Dobar je primjer Sveti Juraj na Bregu koji, prema ukazanim kvantitativnim podacima, bilježi turistički rast. Načelnik Općine, Anđelko Nagrajsalović, s kojim je proveden intervju, ističe važnost učenja putem primjera dobre prakse. U tim primjerima često prednjači obližnja Slovenija koja ima nešto dulju tradiciju ruralnog turizma pa se od njih podosta može naučiti, a nerijetko i kopirati sadržaje: „...mjesto za napredak ima dosta, a nastojimo se turistički čim više razviti. Partneri smo sa Slovencima i njihovom čuvenom Logarskom dolinom (vele jednom od najljepših alpskih ledenjačkih dolina u Europi) i često smo gosti na njihovim seminarima. Priču treba pripremiti kak je to u Sv. Martinu u interpretacijskom centru na Muri, jest da je to koštalo k'o sam vrag, ali ako hoćemo da to liči na nešto onda to treba tako izgledati. Tako da mi tu u susjednoj zgradi planiramo napraviti interpretacijski centar u skoroj budućnosti.” (Anđelko Nagrajsalović)

Naglasak se i na prostoru ove općine, dakako, stavlja na eno-gastro turizam, kao na granu ruralnog turizma za koju postoji prirodna osnova i dugogodišnja tradicija te ju je potrebno dodatno razvijati. Govoreći o razvoju ruralnog prostora, kao jednoj od glavnih zadaća ruralnog turizma, ne mogu se ne spomenuti LAG-ovi, odnosno lokalne akcijske grupe koje djeluju na ruralnom području s ciljem okupljanja predstavnika javnog, gospodarskog i civilnog sektora koji zajedno sudjeluju u razvoju prostora (LAG Međimurski doli i bregi, 2018). Cjelovito područje Gornjeg Međimurja obuhvaćeno je LAG-om Međimurski doli i bregi, a važnost LAG-ova u općinskom i širem razvitku prepoznaje i načelnik: „...moram se dotaknuti LAG-ova koji su zapravo zaduženi za priču ruralnog područja upravo zato što je premala sredina samo jedna općina. Ponovno moram spomenuti susjede- Slovence, jer kod njih LAG-ovi postoje unazad desetak godina i oni rade puno toga zajedno. Na jednom mjestu je smještaj, na drugom restoran...Oni kažu: 'ljudi koji idu na more iz cijele Europe, bilo u Sloveniju, Hrvatsku, Crnu Goru, ostanu kod nas po tjedan dana i onda nastavljaju prema moru'. Znači, pomalo nevjerojatno da ljudi iz Skandinavije i zapadne Europe dolaze u Sloveniju i to u velikom broju, a kaj oni njima nude? Pa zapravo ništa drugačije od nas-puno vina, dobre hrane i predivnog

krajolika. Ali stvar je u organizaciji, ideji i priči koju Slovenci imaju na jednoj višoj razini. Cijene kod njih? Enormno skupe za naše standarde, 100€ noćenje u prosječnom apartmanu, a ide i do 300€u kvalitetnijima.“ (Anđelko Nagrajsalović)

U, od strane načelnika, već spomenutim malim sredinama kao što su gornjomeđimurske općine vrlo je važna međusobna suradnja po pitanju razvoja turizma. *„Naravno da nema konkurencije s obzirom da sve gornjomeđimurske općine imaju slične predispozicije za razvoj (tlo, klima...). Primjerice ono što se primjećuje u Sloveniji i Austriji, većina projekata se prijavljuje kao nekoliko grupacija, znači nema ti prijavljuješ svoje ja svoje, jer smo svi skupa premali. Kada dođe autobus ljudi treba znati šta s njima napraviti. Ne može to biti 'tu se najedite i idite šetati', nego ih treba usmjeriti zanima li ih neka rekreacija, vjerski objekt, vinarija...“ (Anđelko Nagrajsalović)*

Ono što su oba ispitana načelnika istaknula kao jedan od nužnih preduvjeta u vidu ruralnog turizma, a na kojima se intenzivno radi, jest razvoj infrastrukture. Naravno, ne radi se samo o razvoju prometne (cestovne) infrastrukture, već i energetske, komunalne, poduzetničke i ostalih oblika.

„Uloga infrastrukture je ključna. Ako želimo postići kvalitetu, a prema tome i cijenu, infrastruktura mora ličiti na nešto. Prije godinu dana smo završili prvu fazu gdje smo 60% općine pokrili kanalizacijom. Od ostalog 90% kućanstava ima organizirani odvoz smeća, i te su se stvari od 2009. znatno popravile. Turistu je uvijek lijepo vidjeti (pa čak ljudima iz ostalih dijelova Hrvatske) uređene okućnice, dvorišta, prostor uz cestu, da nema smeća, kad se šeće šumom da se kanalizacija ne slijeva po jarcima itd.“ (Anđelko Nagrajsalović)

Na krajnjem sjeveru, u turistički najrazvijenijoj općini unutar Međimurske županije, načelnik Dražen Crnčec naglasio je kako se općina posljednjih godina (uvidjevši njen neiskorišteni potencijal) počela turistički usmjeravati na sjevernu granicu sa Slovenijom, odnosno na rijeku Muru. *„Cijelu Općinu brendiramo kao destinaciju aktivnog i kvalitetnog života, to nam je zapisano u našoj razvojnoj strategiji čijim smjernicama se i služimo. Kako se Općina dijeli na nizinski i brežuljkasti dio, a 80% stanovništva živi u ovom nizinskom dijelu, logično je onda prema tome i rangirati turizam. Naš cilj je primarno Mura. U tom smislu je u zadnje 3-4 godine napravljeno dosta toga da bi se ne samo turiste, nego i domicilno stanovništvo približilo Muri. Sve je zapravo počelo rekonstrukcijom mlina na Muri, a prije toga i skele. Danas mlin i skela imaju sve potrebne uporabne dozvole i infrastrukturno su sigurni. Osim toga tu smo uspjeli otkupiti jedno državno zemljište i napraviti jedan skup sadržaja pod nazivom „Mlinarev grunt“ u sklopu kojeg se nalazi centar za posjetitelje u mlinarskoj kući koji je opremljen najmodernijom info-tehnologijom. Tu su i labirint energije i labirint ljubavi,*

prostor za igru za djecu kao i najsjevernija turistička točka RH koja mami dosta turista.”
(Dražen Crnčec)

Iz navedenog, vidljivo je da se općina pomalo distancirala od eno-gastro turizma u svom južnom brdovitom dijelu, a razlog tome su Toplice Sveti Martin koje su same za sebe postale jak centar turističke aktivnosti i same stabilno djeluju u ruralnom prostoru. „*Oni rade stvarno odlične stvari, a ono što bih izdvojio jest suradnja i okupljanje lokalnih OPG-ova čije proizvode Toplice uklapaju u svoju ponudu. S druge strane su se lokalni iznajmljivači spojili s temama pa nude njihove proizvode. Mi kao općina smo se tu uključili na dva načina. Prvi je izrada kataloga privatnih iznajmljivača gdje smo okupili sve što općina nudi, naravno izuzevši neprivatne smještaje u Toplicama, a drugi je izrada prometnog elaborata koji je u planu, gdje ćemo sve iznajmljivače i bilo koga tko nešto nudi staviti na bijelu signalizaciju. To će biti sigurno otprilike 60 novih tabli u cijeloj općini.*” (Dražen Crnčec)

Podrijetlo turista mijenja se iz godine u godinu te sve veći udio zauzimaju strani turisti, za razliku od početka stoljeća kada su veliku većinu činili domaći gosti. „*Otprilike 50-ak% dolazaka jesu domaći turisti i to većinom iz Zagreba i Zagrebačke županije, a ostatak otpada na Sloveniju, Austriju pa čak i manji dio na Švicarsku. Tako da je ta blizina definitivno naša prednost. Također nam je prednost to što smo još uvijek u odnosu na Austriju i Sloveniju na nešto nižem cjenovnom rangu. Međutim, sve to ima i svoju negativnu stranu, a to je ta da s ovog područja ljudi lakše odlaze nekud drugdje.*” (Dražen Crnčec)

Također, načelnik ističe krucijalnu važnost infrastrukture bez koje turističke aktivnosti gotovo da i nema. *Ja nekako volim turizam podijeliti u 4 kotačića. Prvi je razvoj turističkih lokacija, privatnih, interpretacijskih i drugih centara. Kao drugi kotačić bi bila ta signalizacija, odnosno upućivanje turista gdje mora ići. Treći su manifestacije, a četvrti baš infrastruktura. Kako se prostor širi i kako ljudi dolaze, taj prostor bude opterećen infrastrukturno, što znači – ulaži u ceste, u vodovod, u plinovod...Evo sad sam baš bio u Gornjem Koncovčaku gdje smo potegli potpuno novi strujni kabel kroz cijelo naselje, tako da je infrastruktura stvarno na jednom visokom nivou.*” (Dražen Crnčec)

Iz svega navedenog, vidljivo je da lokalna samouprava ima veliku odgovornost i ovlasti glede ruralnog razvoja iz turističke perspektive. Posebno se to odnosi na općine koje nemaju vlastite turističke zajednice. Razvoj infrastrukture, edukacija turističkih djelatnika, promocija vlastitih turističkih potencijala, izrada razvojne strategije, koja između ostalih uključuje i turističku aktivnost kao i konkretno djelovanje u prostoru samo su neki od zadataka koje su promatrane, ali i druge općine, nužne osigurati žele li promicati turizam na svom teritoriju.

6.2. Uloga pružatelja usluga u turističkoj valorizaciji

Dok se s jedne strane kao važni dionici u turističkom razvoju ruralnog prostora ističu lokalna samouprava, odnosno turističke zajednice (ukoliko postoje), s druge strane, vodeću ulogu u konkretnoj turističkoj valorizaciji imaju privatni pružatelji usluga. Ta je usluga vrlo raznolika i ne odnosi se samo na smještaj posjetitelja, no vidjeli smo već da je noćenje izuzetno važna statistička kategorija jer ju je relativno lako bilježiti, a uzimajući u obzir navedenu definiciju turista kao osobe koja na mjestu izvan svog prebivališta provede barem jedno noćenje, usluge se često sagledavaju kao prihvataj posjetitelja u obliku mogućnosti noćenja. U prijašnjoj analizi postojećih smještajnih kapaciteta u Gornjem Međimurju, rečeno je kako s najvećim brojem postelja u ruralnom turizmu u užem smislu, odnosno seoskom i eno-gastro turizmu, raspolaže Seoski turizam obitelji Turk u naselju Vučetinec u sklopu općine Sveti Juraj na Bregu. U kratkom intervjuu voditeljica imanja i seoskog turizma, Vera Turk, ukazala je na glavni sastojak uspjeha u, još uvijek marginaliziranom, no sve konkurentnijem, ruralnom turizmu. *„Uspjeh je u predanosti poslu. Mi smo jedni od rijetkih ovdje koji nisu naslijedili obiteljsku tradiciju i nastavili ono što je netko radio prije nas, već smo krajem 80-ih godina prošlog stoljeća posadili prve nasade i do današnjih dana uz puno truda i odricanja vodimo ovaj posao, a evo i jedne međimurske tajne uspjeha koju smo malo pokupili od Slovenaca. Hvalite svoje! Svoj kraj, svoju kulturu.... Vi nećete nikad od nekog Slovenca čuti da govori nešto loše o svojoj zemlji i onome što je napravio.“* (Vera Turk)

Nažalost, u seoskom turizmu, kako su rekli, više ne vode evidenciju turističkih dolazaka, kako bi za potrebe rada analizirali nacionalnu, dobnu i inu strukturu svojih posjetitelja, no gostiju ima iz raznih krajeva Hrvatske i Europe, od čega se rado sjećaju nekoliko britanskih i švedskih grupa, no najčešći strani posjetitelji ipak su već spominjani Slovenci, Austrijanci, Nijemci, Švicarci itd. Kao najučestaliji problem pri pokretanju turističke aktivnosti, mladi poduzetnici ističu financije. No, financijska sredstva su dostupnija nego u prijašnjem razdoblju, između ostalog, zahvaljujući strukturnim fondovima Europske unije. Osim toga, natječaje za bespovratna sredstva, posebice za mlade poduzetnike, raspisuje i Međimurska županija, ali i pojedine općine, tako da se može reći da sredstva postoje, no potrebno ih je adekvatno iskoristiti.

7. PROJEKCIJE I PRIJEDLOZI ZA BUDUĆNOST

Godinama se naglašavalo da turizam predstavlja jednu od najkrhkih gospodarskih djelatnosti te je podložan vanjskim utjecajima. Godine 2020. to se obistinilo uslijed epidemiološke i ekonomske krize u čitavom svijetu. Kontinentalni turizam, kao što je slučaj u Gornjem Međimurju, neće bilježiti gubitke razmjerno onima u primorskoj Hrvatskoj, a razlog tome je nedostatak masovnosti u ruralnom području. No, iako je ruralni turizam individualne prirode, naznake masovnosti naziru se u Toplicama Sveti Martin gdje bi brojke mogle značajnije pasti. Bilo kako bilo, ruralni turizam u Gornjem Međimurju karakterizira polarizirani razvoj. Odnosno, s jedne strane tu je turistički izuzetno razvijeni Sveti Martin na Muri i gotovo u potpunosti nerazvijen Gornji Mihaljevec kojeg karakterizira nedostatak smještajnih kapaciteta i značajnije turističke ponude. Preostale tri općine smjestile su se u sredini i bilježe postepen rast noćenja i dolazaka i vidljivi su pozitivni pomaci glede turističke ponude. Uslijed povećanja ponude i potražnje, kao i proširenja kapaciteta, očekuje se daljnji rast, no nužna je, već spomenuta, edukacija potencijalnih davatelja smještaja (prvenstveno vinara u sklopu eno-gastro turizma) u vidu proširenja i prenamjene postojećih objekata u one smještajnog tipa (sobe za odmor, apartmani itd.). To se posebice odnosi na turističke subjekte u slabije razvijenim općinama s nedovoljno iskorištenim potencijalima (Gornji Mihaljevec i Selnica). U budućnosti će također biti važna spremnost mladog stanovništva na poduzetničke pothvate, odnosno nastavljanje, ali i proširivanje višegodišnje tradicije koja se njeguje na prostoru Gornjeg Međimurja. Osim turizma povezanog uz vinsku cestu, velik potencijal imaju i adrenalinski i cikloturizam koji su također u usponu. Potrebno je povećati broj objekata s oznakom „cyclist welcome“ koji sadrže sve potrebne sadržaje za adekvatan prijem biciklista, kao i nadograditi cestovnu infrastrukturu (gdje je to moguće) biciklističkim stazama kako bi se rekreativcima i turistima omogućila što sigurnija vožnja. Također, po primjeru Svetog Martina na Muri, poželjno je da ostale općine izrade Katalog privatnih iznajmljivača, kako bi se olakšalo praćenje i vrednovanje turističke djelatnosti, ali i posjetiteljima olakšao pristup smještajnim objektima koji se nude. Općenito, može se reći da je nužno nastaviti u zacrtanom smjeru i, u skladu s načelima održivog razvoja, razvijati postojeće potencijale.

8. ZAKLJUČAK

Povoljan geoprometni položaj u blizini važnih srednjoeuropskih emitivnih područja, uz relativno mirnu prošlost lišenu ratnih zbivanja u 90-ima omogućili su Gornjem Međimurju neometan i značajan turistički razvoj temeljen na prirodnoj atrakcijskoj osnovi. Intenzivniji razvoj ruralnog turizma na navedenom području počinje sredinom 2000-ih kada se osnivaju i prve lokalne turističke zajednice. Osnovane turističke zajednice u Svetom Martinu na Muri i Štrigovi doprinijele su snažnijem turističkom razvoju koji rezultira u najvećem broju smještajnih kapaciteta i noćenja prema recentnim pokazateljima na području Gornjeg Međimurja. Općina Sveti Martin na Muri dobar dio svog turističkog razvoja pripisuje djelovanju svojevrsnog brenda, Toplica Sveti Martin (u vlasništvu slovenske grupacije LifeClass), koje u suvremenom razdoblju osim promicanja zdravstvenog turizma (kao primarne grane) djeluju kao akteri šireg ruralnog razvoja surađujući s lokalnim OPG-ovima i nudeći posjetiteljima domaće proizvode. Osim smještajnih kapaciteta koje nude same Toplice, u bližoj su se okolici sagradili brojni apartmani i sobe privatnih iznajmljivača te tako proširila smještajna ponuda unutar općine. Dominantni trend na području te općine jest orijentacija turističke aktivnosti u njen nizinski dio, odnosno uz rijeku Muru. Općine Štrigova, Sveti Juraj na Bregu i Selnica kasnije se uključuju u turističke tokove, a većinska prisutnost vinarija unutar Međimurske vinske ceste omogućila je Štrigovi odskakanje od ostatka skupine „srednje razvijenih općina“. Iako ju karakterizira ista prirodna atrakcijska osnova, općina Gornji Mihaljevec na samom je južnom rubu Međimurske vinske ceste te je uslijed osjetno slabije prisutnosti vinara uskraćena za značajniji razvoj eno-gastro turističke ponude, ali i ostalih vrsta turističke aktivnosti. Osim navedenog oblika turizma, za kojeg se kao i za zdravstveni, može kazati da se odmaknuo od pionirske faze razvoja, u samim začecima još su uvijek agroturizam, avanturistički i adrenalinski turizam, kao i seoski turizam obiteljskog karaktera, kojeg na području županije provodi tek nekoliko subjekata, a samo u jednom (na području općine Sveti Juraj na Bregu) nudi se mogućnost noćenja. Entuzijizam od strane pojedinaca kao i reprezentativnija internetska promocija od strane lokalnih vlasti, način su da se u turistički slabije razvijenim područjima poveća ponuda i konkurentnost. Time bi se stvorili preduvjeti za potencijalni osnutak turističkih zajednica unutar općina, otvorila nova radna mjesta, povećao stupanj razvijenosti ruralnog područja te promovirao lokalni i regionalni identitet mještana po kojem je Međimurje specifično na prostoru Hrvatske.

LITERATURA

Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., 2011: *Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb.

Demonja, D., Baćac, R., 2013: Ruralna graditeljska baština u funkciji turističke ponude Hrvatske, *Podravina* 12(23), 133-149.

Fabac, R., Zver, I., 2011: Applying the modified SWOT–AHP method to the tourism of Gornje Međimurje, *Tourism and hospitality management* 17(2), 201-215.

Galijan, V., Selić, H., Zelenika, Z., 2017: *Analiza prostorne distribucije i ponude ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj*, Istraživački rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek.

Gašparović, N., 2018: *Atrakcijska osnova turističke destinacije na primjeru Varaždinske županije*, Doktorska disertacija, VERN University of Applied Sciences.

Hrženjak, B., 2018: *Izrada interaktivne biciklističke karte s popratnim ugostiteljskim objektima na području Međimurske županije*, Završni rad, Međimursko veleučilište u Čakovcu.

Irshad, H., 2010: *Rural Tourism-an overview*. Department of Agriculture and Rural Development. Rural Development Division, Government of Alberta, Edmonton, Canada.

Kodba, A., 2019: *Uloga i važnost interesnih udruživanja dionika za razvoj vinskog turizma Međimurja*, Završni rad, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet.

Komnes, L., Tanković, M., Kletečki, V., 2018: Europske destinacije izvrsnosti (European Destinations of Excellence: EDEN) – projekt Europske komisije, *Zbornik sveučilišta Libertas* 3(3), 251-263.

Kruljac, V., 2015: Analiza mogućnosti razvoja zdravstvenog turizma u Hrvatskom zagorju i Međimurju – potencijalni greenfield projekti, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* (26), 285-308.

Lukić, A., 2002: Turizam na seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj, *Dela* 17, 214-229.

Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor.

Mesarić Žabčić, R., 2008: Rural tourism and entrepreneurship: example of the Međimurje County, *Acta turistica nova* 2(2), 181-204.

Mesarić Žabčić, R., Breslauer, V. 2010: Međimurska vinska cesta kao generator razvoja županije, *Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu*, 1(1), str. 244-257

Miroslav, D., Trstenjak, M., Miščančuk, M., 2010: Obrazovna struktura zaposlenih u turizmu u Međimurskoj županiji, *Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu*, 1(1), 102-107.

Mlinarić, D., 2019: *Statistička analiza dolazaka turista u općini Štrigova*, Završni rad, Međimursko veleučilište u Čakovcu

Moharić, P., 2018: *Interaktivna turistička karta Međimurske županije*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek.

Slunjski, R., 2018: Turistička valorizacija nepokretne materijalne kulturne baštine u Međimurju, *Hrvatski geografski glasnik* 80(2), 111-137.

Slunjski, R., 2019: Turistička prezentacija kulturne baštine Međimurja, *Podravina* 18(36), 167-174.

Šlezak, H., 2010: Međimurska vinska cesta, *Zbornik radova Međimorskog veleučilišta u Čakovcu* 1(2), 84-91.

Vlašić, K., 2019: *Razvoj cikloturizma u gornjem Međimurju*, Završni rad, Međimursko veleučilište u Čakovcu.

IZVORI

Državna geodetska uprava, 2016: Središnji registar prostornih jedinica

Državni zavod za statistiku, 2011: *Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj*, <https://www.dzs.hr/> (19.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2012: *Turizam u 2011*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1463.pdf (29.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2013a: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, <https://www.dzs.hr/> (20.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2013b: *Turizam u 2012*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/SI-1491.pdf (29.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2014: *Turizam u 2013*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/SI-1515.pdf (29.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2015: *Turizam u 2014*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/SI-1539.pdf (29.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2016: *Turizam u 2015*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1564.pdf (29.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2017: *Turizam u 2016*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/SI-1594.pdf (29.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2018: *Turizam u 2017*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/SI-1616.pdf (29.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2019a: *Migracije stanovništva: doseljeno i odseljeno stanovništvo po gradovima i općinama*, <https://www.dzs.hr/> (20.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2019b: *Turizam u 2018*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/SI-1639.pdf (29.8.2020.)

Državni zavod za statistiku, 2019c: *Zaposlenost i plaće u 2018. godini*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/SI-1648.pdf

Državni zavod za statistiku, 2020: *Dolasci i noćenja turista u 2019. godini*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/04-03-02_01_2019.htm (29.8.2020.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2012: *Godišnjak 2011: Nezaposlene osobe prema općini stanovanja i spolu u prosincu 2011. godine*, <https://webarhiv.hzz.hr/default-id-42074.html?id=42074> (24.8.2020.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2013: *Godišnjak 2012: Nezaposlene osobe prema općini stanovanja i spolu u prosincu 2012. godine*, <https://webarhiv.hzz.hr/default-id-42074.html?id=42074> (24.8.2020.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2014: *Godišnjak 2013: Nezaposlene osobe prema općini stanovanja i spolu u prosincu 2013. godine*, <https://webarhiv.hzz.hr/default-id-42074.html?id=42074> (24.8.2020.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2015: *Godišnjak 2014: Nezaposlene osobe prema općini stanovanja i spolu u prosincu 2014. godine*, <https://webarhiv.hzz.hr/default-id-42074.html?id=42074> (24.8.2020.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2016: *Godišnjak 2015: Nezaposlene osobe prema općini stanovanja i spolu u prosincu 2015. godine*, <https://webarhiv.hzz.hr/default-id-42074.html?id=42074> (24.8.2020.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2017: *Godišnjak 2016: Nezaposlene osobe prema općini stanovanja i spolu u prosincu 2016. godine*, <https://webarhiv.hzz.hr/default-id-42074.html?id=42074> (24.8.2020.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2018: *Godišnjak 2017: Nezaposlene osobe prema općini stanovanja i spolu u prosincu 2017. godine*, <https://webarhiv.hzz.hr/default-id-42074.html?id=42074> (24.8.2020.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2019: *Godišnjak 2018: Nezaposlene osobe prema općini stanovanja i spolu u prosincu 2018. godine*, <https://webarhiv.hzz.hr/default-id-42074.html?id=42074> (24.8.2020.)

LAG Međimurski doli i bregi, 2018: *Što je LAG – općenito*, <https://lag-medjimurskidoliibregi.hr/lag/sto-je-lag/> (30.8.2020.)

LifeClass Terme Sveti Martin, n.d. *Povijest resorta*, <https://www.termesvetimartin.com/hr/ona/povijest-resorta> (25.8.2020)

Međimurska županija, 2008: *Međimurska županija u brojkama 2007., Dolasci i noćenja turista po gradovima i općinama* <http://www.udu-mz.hr/?task=group&gid=46> (29.8.2020.)

Međimurska županija, 2009: *Međimurska županija u brojkama 2008., Dolasci i noćenja turista po gradovima i općinama* <http://www.udu-mz.hr/?task=group&gid=46> (29.8.2020.)

Međimurska županija, 2010: *Međimurska županija u brojkama 2009., Dolasci i noćenja turista po gradovima i općinama* <http://www.udu-mz.hr/?task=group&gid=46> (29.8.2020.)

Međimurska županija, 2011: *Međimurska županija u brojkama 2010., Dolasci i noćenja turista po gradovima i općinama* <http://www.udu-mz.hr/?task=group&gid=46> (29.8.2020.)

Međimurska županija, 2016: *Pravilnik o Međimurskoj vinskoj cesti*, http://medjimurska-zupanija.hr/wp-content/uploads/2016/02/PRAVILNIK_MVC.pdf, (28.8.2020.)

Međimurska županija, 2019: *Međimurska županija u brojkama 2018., Prirodno kretanje stanovništva*, <http://www.udu-mz.hr/?task=group&gid=46> (20.8.2020.)

REDEA, 2014: *Strateški marketing plan turizma Međimurske županije 2014.-2020., Turistička atrakcijska osnova*, <http://www.redea.hr/wp-content/uploads/2015/07/Redea-Strateski-marketing-brosura-web.pdf> (27.8.2020.)

Visit Međimurje, 2013: *Smještaj*, <http://www.visitmedimurje.com/smjestaj.asp?#.X0hJcegZPY> (28.8.2020.)

Visit Međimurje, 2015: *Brošure*, http://www.visitmedimurje.com/media/brosure/gornje_medimurje.pdf (28.8.2020.)

Visit Sveti Martin, 2018: *Katalog privatnih iznajmljivača*, <https://visit.svetimartin.hr/Katalog%20iznajmljivaca%20-%20TZ%20Sveti%20Martin.pdf> (28.8.2020.)

Zakon-hr, 2020: *Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma*, NN 52/19, 42/20, <https://www.zakon.hr/z/342/Zakon-o-turisti%C4%8Dkim-zajednicama-i-promicanju-hrvatskog-turizma> (27.8.2020.)

PRILOG

SVETI JURAJ NA BREGU I SVETI MARTIN NA MURI, 23. studenog, 2018.

Pripremna pitanja za intervju

1. Što Općina nudi turistima, odnosno na čemu se temelji turistički razvoj?
2. Kakva je situacija s turističkim posteljama, odnosno smještajnim kapacitetima koje Općina nudi?
3. Što bi se u vidu ruralnog turizma moglo poboljšati? Imate li u planu kakav projekt?
4. Gledate li na susjedne općine kao na svojevrsnu konkurenciju ili smatrate da se zajedničkim radom može postići dobar rezultat?
5. Mislite li da ruralni turizam može biti održiv i konkurentan dominantnom „sun and sea” turizmu?
6. Koja je uloga infrastrukture i kakvo je stanje u Općini?
7. Osim dobro nam poznatog lječilišnog turizma kao i cikloturizma, koja je još važnost Toplica Sveti Martin kao svojevrsne institucije?
8. Koliki je značaj Turističke zajednica općine Sveti Martin na Muri, s obzirom da je pomalo neobično da općina od ni 3000 stanovnika ima svoju turističku zajednicu?
9. Odakle ima najviše gostiju i koja je zapravo važnost blizine, u ruralnom smislu, izuzetno emitivnih područja-Slovenije i Austrije?